

Wine's Wisdom

Pesach #1 5783

[51] RABBI YISSOCHER FRAND ON THE HAGGADAH

The conventional explanation for the mitzvah to drink four cups of wine at the Seder is that they represent the four terms for salvation that Hashem used when instructing Moshe to inform Bnei Yisrael

that they would be redeemed: וְהוֹצֵאתִי, I shall take [you] out; וְהוֹצֵאתִי, I shall rescue; וְגָאַלְתִּי, I shall redeem; and וְלָקַחְתִּי מֵי, I shall take [you to Me] (Shemos 6:6-7).

The source for this explanation is Talmud Yerushalmi on the first Mishnah in Perek Arvei Pesachim, which discusses all the mitzvos of the Seder.

What most people don't know is that the Yerushalmi then offers another explanation: these four cups correspond to the four times that the word cup, is mentioned in the dialogue between Yosef and the Sar HaMashkim, Pharaoh's cupbearer. The Sar HaMashkim and the Sar HaOfim (baker) were in prison with Yosef, and they each had a disturbing dream. Yosef interpreted their dreams, telling the Sar HaMashkim that he would be reinstated to his position and the Sar HaOfim that he would be put to death. Eventually, Yosef's dream-interpreting skills led to his release from prison and his appointment as the viceroy of Mitzrayim.

When we think about this correlation, it seems to be tenuous at best. The four terms of salvation are decidedly relevant to the night of Pesach. But just because the Sar HaMashkim and Yosef used the word "cup" four times, for three thousand years since, we have a mitzvah to drink four cups on the night of Pesach?

Obviously, there must be some deeper meaning to this correlation.

4 HaGaon Rav Tzvi Pesach Frank, in his classic sefer מקראי קדש (ח"ב סימן כט), tells us that there are two essential matters concerning the four cups of wine. First, drinking the four cups serves as a symbol of freedom, since four corresponds to the four expressions of freedom (redemption) found in the Torah. Second, each of the four cups is a distinct mitzva placed at one of four different junctures in the process of the Seder. These are: 1) Kiddush, 2) the end of the Haggadah narrative, 3) Bircas HaMazon, and 4) the conclusion of Hallel. If one fails to drink a cup of wine at any of these designated junctures, it is considered as if he or she has not fulfilled the mitzva of drinking the four cups.

נפסק מבקש לדבר ואינו יכול אלא לשונו עגום. ע"כ. הרי שענין הדעת יוצא בד' כוסות, ומבואר בשפת אמת (נשא תר"א) שזה ענין הד' כוסות בליל פסח. ויש לפרש שהדעת של האדם נתערב בו טוב ורע במשך כל ימות השנה, ואין הדעת נקיה ושלמה, ובד' כוסות יש כח לגאול הדעת, כי הם כנגד ד' לשונות של גאולה, דהיינו להוציא את הדעת הפסולה והחיצוני מבי מקומות אלו עד שבא לדעת אמת, והוא הכרת אלוקות - אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים ואין עוד מלבדו, והוא עבודת לילה זו לנקות הדעת של האדם ולבוא להכרת וידיעת האמת.

בני בכורי ישראל

מעם התקנה לשותות ארבע כוסות של יין בליל הסדר

חלק גדול מעבודת ליל הסדר הולך וסובב אודות שתיית ארבע כוסות של יין, וחז"ל החמירו מאד בחיוב זה ואמרו "אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, ולא יפתחו לו מארבע כוסות של יין, ואפילו מן התמחוי" (פסחים צט:).

חיוב זה אינו מן התורה, אלא "ארבע כסי תקנו רבנן" (שם קיז: ועי' שמ"ד ו ד), ובירושלמי הובאו שני שיטות כנגד מה תיקנו ארבעה כוסות. או כנגד ארבע לשונות של גאולה, או כנגד ארבעה כוסות המוזכרות בתורה בחלום של שר המשקים. וז"ל (פסחים סח: והובא ברין פסחים קיט:): "מניין לארבעה כוסות, רבי יוחנן בשם ר' בנייה כנגד ארבע גאולות 'לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וגו' ולקחתי אתכם לי לעם וגו'. והוצאתי והצאתי וגאלתי ולקחתי. רבי יהושע בן לוי אמר כנגד ארבעה כוסות של פרעה - 'וכוס פרעה בידי ואשחט אותם אל כוס פרעה ואתן את הכוס על כף פרעה ונתת כוס פרעה בידו וגו'".

ויש להתבונן בדברי הירושלמי - בטעם של ר' יוחנן שהוא כנגד ד' לשונות של גאולה צ"ב מדוע תיקנו דוקא לשתות

ארבע כוסות של יין, לכאורה יכלו לתקן שיאכלו ארבעה כזיתים מצה וכדו', ומה ראו לחדש דבר שלא נכתב כלל בתורה. ונראה מזה שהיה לחז"ל ענין מיוחד שבליל הסדר ישתו דוקא יין, ויש להתבונן בטעם הדבר.

5a ובפשוט אפשר לומר שעל ידי היין יוצא האדם ממצריו והגבלותיו, כאשר מוחו מתרומם ויוצא "למעלה מטעם ודעת". וזה כעין 'יצירת מצרים' - יציאת הנשמה ממאסר הגוף המיצר ומגביל על אור הנשמה (כמבואר בחניא פרק מז), אמנם עדיין יש להתבונן בפנימיות הענין, שכן לפי טעם זה יוצא ששתיית היין הוא רק 'היכי תמצוי' לכן שהמח יתרומם וכו', ונראה בחז"ל שיש ענין דוקא ביין, וצ"ב.

וביאר הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך, ראש ישיבת "קול תורה", שארבע לשונות של גאולה אינו סתם מספר בעלמא ואין זו סתם כפילות של לשונות, אלא אלו ארבעה סוגים שונים של הצלה שכל אחד מהם גדול מחבירו: קודם "והוצאתי", אחר כך "והצלת" - ובהצלה זו יש תוספת שמחה, ואחר כך "וגאלתי" - שיש בה תוספת שמחה על שהקב"ה הרחיק אותנו מהם, עד "ולקחתי", שזכינו שהקב"ה לקח אותנו, ולעתיד לבוא, כשנזכה לגאולה השלימה, נגיע לתוספת כוס חמישי.

לאור זאת, נבין היטב מדוע תיקנו כנגד ארבע לשונות גאולה לשתות ארבע

כוסות של יין ולא פרי כלשהו, כי באכילת פירות, הרי האדם נהנה מאכילת האגוז הראשון יותר מאכילת האגוז השני, שהרי בראשון טעם טעם חדש - מה שאין כן בשני ובשלישי, ואילו את הרביעי כבר כמעט אינו רוצה לאכול כלל... ומכל מקום ודאי שמחשני איננו נהנה יותר מאשר מהראשון, ואין ריבוי הפירות גורם אצלו לריבוי שמחה.

בין לעומת זאת, מי שמרבה לשתות יודע כי "יין ישמח לבב אנוש", וריבוי היין מוסיף שמחה: מעט שמחה בכוס הראשון, יותר שמחה בכוס השני, וכך כל כוס נוספת מגבירה את שמחת השותה... והרי זה בדיוק כארבע לשונות של גאולה, שכל אחת מהם מוסיפה שמחה לעם שיצא מעבודת מצרים לחרות עולם! מתוך קונטרס לפסח מהגרש"ו אויערבאך זצ"ל - הוצאת ישיבת "קול תורה", תשנ"ז

"יוצא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם", ואף שעדיין עבדי אחרושו אנן - זהו רק שעבוד חיצוני, בפנימיות זכה הכללי-ישראל למצב כזה של חירות, שבכל דור ודור הוא יכול להגיע להתעלות מעל לכל שיעבוד וטבע, תוך הכרת גדלותו ורוממותו ית', וכאשר כן, "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים שנאמר 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים'" (משנה ספחים י, ה). חייב מדאורייתא, שהרי המשנה בפסחים מביאה מקרא מפורש עליו. חייב זה הוא, לראות ממש בעיניים חושיות איך שיצאנו ממצרים, רואים לפנינו את משה רבינו ע"ה, את עמוד הענן ועמוד האש, והים נקרע לפנינו, אנו יוצאים בחרבה ומצרים טובעים בו, ולא תתקן דעתנו עד שנמשש את המטבטב משני צדדיו ונקבל מושג מ"חירות עולם", שלכל הפחות נאמין שגם אנתנו יכולים להתרומם מעל לטבעים, יצרים, מדות, ושיעבודים לסביבה, לבני אדם עד "עבדי הם ולא עבדים לעבדים" (רש"י שמות כא, ו).

בנוסף של כל תפילות החגים והקידוש אנו אומרים שהם "זכר ליציאת מצרים". מעתה נבין, כי יציאת מצרים הוא המצב של רוממות והתגלות הבורא ית' והכללי-ישראל גם יחד, וממצב זה יונקים כל החגים, כל מה שיכולים להתעלות בראש השנה, בתקיעת שופר ובתפילות, כל מה שיכולים להתרומם בעיצומו של יום הכיפורים בחשובה ותפילה - הכל אינו אלא זכר ליציאת מצרים, נוגע ואינו נוגע ברוממות המצב של חירות עולם, וכן הפסח שלנו, ואף שבועות, זמן מתן תורתנו הוא "זכר", היינו מעין ההתעלות של יציאת מצרים. כי יציאת מצרים היא היסוד לכל עליונותו של הכללי-ישראל.

אף שהרברים נראים פשוטים, לי נחדרשו רק בשנה זו. כל ימי היה לי פשוט, כי היסוד והעיקר הוא מעמד הר סיני: הרי שם קיבלנו תורה, וזכה כל הכללי-ישראל להיות נביאים, ומה גם לפי דברי הרמב"ן בהשגות לספר המצוות (שכחה הלאון ב) "והיו עיניו וליבנו שם - בהר סיני - כל הימים"; אולם, לפי כל הנ"ל נתברר לי כי באמת היסוד הוא יציאת מצרים, ששם נוצרה ההתגלות והרוממות בהשגת הבורא ובמצאות הכללי-ישראל, ניתן להאמר כי מעמד הר סיני לעומת יציאת מצרים הוא פרט אחד לגבי הכלל, כי ביציאת מצרים נתגלו כל מדותיו ית' בפועל (אלא שבסיני ניתנה תורה והיא קורבת מדור ומדרגה לעצמה, ואכמ"ל).

עשרת הדברות בנויים על יציאת מצרים, והרי הדיבור הראשון: "אנכי ה' אלוך" אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, הרי דיבור זה שהוא כלל כל עשרת הדברות מתייחס ליציאת מצרים, ובלי יציאת מצרים היה דיבור זה כספר סתום!

כג

דרך

ארבע מוסות

ביום

פרסומי ניסא מיוחד שיש בין - דרך חירות

• איתא בגמ' בכמה דוכתי (ק"ט, ב) דד' כוסות תקינו רבנן דרך חירות, וביאר המהר"ל בנבורות השם (פרק ט, דף ע"ו), "כי ארבע כוסות תקנו חכמים דרך חירות, שכן דרך בני חורין לשתות בסעודה ארבע כוסות, כי פחות מזה אין זה מורה על החירות, ויותר מזה היה דרך שכרות וגם זה אינו בן חורין. ורמז בוה, כי הכוסות שהם ראיים למלך שהוא יותר בן חורין שהם ארבע כוסות".

והנה לכאור עומק הענין, דשתיית היין ביסודה שייכת רק למדרגת אדם בן חורין ולא לעבד. משום שהאדם ביסוד בריאות נברא להיות בן חורין שלא ישעבד בו אף אחת, וכל העבודות שהתחדשה בעולם היא שינוי מסדר בראשית, והיא באה כעונש וקללה על חטא, וכמו שמצינו בחם אבי נענש שחטא, ונתקלל 'אורו נענש עבד עבדים יהיה לאחיו'. וכיון שהאדם נברא כבן חורין, לכן עבד יורד ממדרגת אדם וחשיב כחמור בעלמא. ולכן כשאבותינו היו משועבדים לפרעה במצרים, נחשבו 'כעובר במעי בהמה', ורק כשיצאו ממצרים ובאו להר סיני לקבל את התורה שאנו שלמה גאולתם [כמבואר ברמב"ן הנ"ל], נתעלו ממדרגת בהמה והגיעו למדרגת 'אדם'.

והנה עומק הטעם לקיים פרסומי ניסא ודרך חירות דוק בשתיית ד' כוסות של יין, משום שבוה ניכר ומתבטא היטב החילוק המהותי בין אדם לבהמה, שהרי במאכל ומשתה סתם לא נתפרש כל כך חילוק בין אדם לבהמה, דכמו שאדם אוכל כך גם בהמה אוכלת, אבל שתיית יין משוללת לגמרי מבהמה ושייכת רק למעלת אדם, וכתמייתה הגמ' בראש השנה (ו, א) גבי כלבתא דכורש: "כלבתא בת משתיא חמרא היא". ולכן שתיית היין מורה על מעלת האדם בהיותו בן חורין, וממילא היא הראויה ביותר לפרסם ולהזכיר את חסדו ויחברך שגאל את ישראל מעבודת של 'כעובר במעי בהמה', עד נתינת התורה שבאו ישראל לכלל תואר 'אדם'.

ובוה יש ליתן טעם נוסף לשבח, במה שהנהיג ישראל למווג כוס המישי, ולהניחו ולא לשתות ממנו. משום ששתיית כוס המישי אינה שתייה דרך חירות אלא אדרבה היא שתייה של אדם שאינו שולט ביצור ומשתכר [כמבואר במהר"ל], וכשמוזגים אנו את הכוס וברוקא לא שותים ממנו, זה עצמו דרך חירות, להראות שביציאת מצרים זכינו להיות חופשיים מתאוותינו ושולטים ביצרנו, לשתות רק כדי צרכנו ולא כדי תאוה.

חירות עולם ובן-חורין של התורה

ג. בחר - בחוקתי יציאת מצרים היא מטבע, בעלת שני צדדים: התגלות של הבורא ית' בגדלותו - יכולתו האדירה, ידיעתו, השגחתו, דאגתו לבני אדם - וגילוי רוממותו של הכללי-ישראל - וביני ישראל יוצאים ביד רמה, בנבונה גבוהה ומפורסמת" (רש"י שמות י, ח). ושני גילויים אלה ביחד הם - חירות. בתוך חירות זה בטלו כל השעבודים: למצרים, ליצרים, למדות רעות, לטבעים, והתקברו לבורא קירוב גדול, ואילו השתעבדו.

10

נמצאנו למדים בוה, כי ההתגלות של יציאת מצרים הועתקה והוכנסה לתוך עשרת הדיברות, הן התגלות רוממותו ית' והן התגלות רוממותו של הכללי-ישראל. זהו ממש על דרך הרמב"ן סוף בא שנחבאר לעיל (מאמר 'אמונה מהכרע הידע ומצד התגלות' עמוד רסד), שהמצוות הן ההמשך של הניסים: ההתגלות שבתוך הניסים הועתקה לתוך המצוות, ועל ידי שמירת המצוות נמצא הכללי-ישראל ממש באותו מצב שהגיע אליו ע"י ניסי יציאת מצרים - ויכול להגיע שוב ע"י המצוות.

ב.

הגענו כאן למהלך חדש: יציאת מצרים היא ההוצאה לחירות עולם. על עסק התורה אומר רבי יהושע בן לוי (אבות ה, ב): "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה", ולפי דברינו ניתן להאמר, כי החירות-עולם בעקבות יציאת מצרים הועתק לתוך התורה, ממש כפי שלמדנו הייביר הראשון, שה"אנכי ה' אלוך" מתבסס על "אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים".

הרי ברא ה' חירות עולם בנפש כל אשר בשם ישראל יבונה. בפועל זוכים לזה רק ע"י עסק התורה, כי התורה 'מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים' (שם ה, א), להפקיעו מכל שיעבוד, הן לטבע הן ליצר הן למדות והן לסביבה ומצבים חיצוניים.

כרם, נראה לומר בוה, כי גם העוסק בתורה נהיה בן חורין אך ורק אם כבר "ראה את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". הרי רק המקיים חיוב זה וזכה למושג מחירות עולם, ונוצר בנפשו ציור מרוממות הבורא והרוממות הכללי-ישראל שהם הם "החירות-עולם". וכשישנו כבר ציור ומושג זה, אז ע"י עסק תורה זוכים להיות בן חורין בפועל. אך אם אדם לא ראה עצמו מעולם כאילו הוא יצא ממצרים, הרי מעולם לא קיבל מושג וציור מרוממות הבורא והכללי-ישראל, ומעולם לא עמד על מהותו של חירות עולם, ואפילו מצד אמונה לא ברור לו כלל שהאדם יכול להתרומם מעל לטבעים וכוחות ומצבים, ולהיות בן-חורין!

עיקר החירות ביציאת מצרים הוא חירות הנפש מהבלי העולם

בשפת אמת (פסח תרנ"א) פירש את שאלת הבן החכם "מה העדות והחוקים והמשפטים", שכונתו היא מדוע אנו שמחים כל כך בזמן יציאה ממצרים, והרי באותה שעה עדיין לא היו לישראל השגות בדרכי התורה והמצוות, וידיעות אלו קיבלנו רק במתן תורה בחג מתן תורה, ואם כן באותו זמן עלינו לשמוח, ולא בזמן יציאת מצרים.

ועל כך משיבים לו, שאפילו עיקר ידיעת דרכי התורה והמצוות קיבלנו רק בחג מתן תורה, אבל עיקר השמחה היא בזמן יציאת מצרים, שאז יצאנו מחשכת החומר והגלות, ונכנסנו לחיות בכלל עובדי ה', שזה הוא שורש כל מעמדינו. ושמחת החירות של הנפש עולה על כל המדרגות.

כלומר, שכל מי שה' הטיב לו בטובות רבות ויתירות, כך הוא חייב להוסיף בעבודת ה'. וכיון שה' הטיב לנו בטובות רבות מאוד, לכן אנו חייבים להשיב לו בעבודה רבה וקיום מצוות לבלי סוף.

ביציאת מצרים נגאלו ישראל מחשכת הגוף והחומר

ובמעמד הר סיני נאמר "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתך מארץ מצרים", ויש לדקדק מדוע נזכר "אשר הוצאתיך מארץ מצרים", ולא "אשר בראתי שמים וארץ". והרי טעם לאמונה בה' יש גם מצד מה שברא את העולם.

וביאר השפת אמת (פרשת החודש תרס"ד), "כי כל העולם עובדין את הבורא מטעם הבריאה שברא הכל ומלך עליהם, וזה נקרא 'לגרמייהו'. אבל לבני ישראל לא שייך ליחס העבודה מצד הבריאה, שהרי הכל נברא בשביל ישראל, אם כן אין עבודתם מצד הבריאה, ואדרבה גם הבריאה עצמה חלק מעבודתם, שנבראו ונשלחו לעולם הזה לעשות רצון הבורא יתברך. - אבל תלה עבודתם ביציאת מצרים, שזה תכלית עבודתם בעולם, שיצאו ממאסר החשכת הגוף והטבע ויכלו לעשות רצון קונם".

והיינו שמלבד היציאה ממצרים בבחינה הגשמית, שיצאו מהשעבוד לעבודת פרעה, היתה גם יציאה ממאסר הגוף והטבע, מחשכת החומר והגוף. ועבודת ישראל לה' תלויה דוקא ביציאה זו מחשכת החומר, שרק על ידי זה יכולים לעבוד את ה' בשלימות. ולכן תלה ה' את אלוקותו עליהם ביציאה ממצרים ולא בבריאת העולם.

בכל שנה על האדם להוציא עצמו מהשקיעות בשעבוד זר

והסבא מסלבודקא (אור הצפון ח"א עמוד פ) ביאר בזה מה שאומרים בהגדה של פסח, שהגאולה היתה לא על ידי מלאך ולא על ידי שליח, אלא על ידי השי"ת בכבודו ובעצמו. משום שגאולה כזו, לצאת מדרכי הטבע וחושך הבריאה, יכולה להיות רק על ידי השי"ת בעצמו.

וכתב שם עוד, שכמו שהיציאה ממצרים היתה גאולה מחושך וחוסר הבהירות בהשגות העליונות, כך בכל שנה על האדם לשחרר עצמו מכל שעבוד נפשי זר, ולהגיע לידי ההכרה השלימה. וכמו שאמרו חז"ל "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים", על כל אדם בכל הדורות להעביר בנפשו את התהליך הזה של יציאת מצרים, להשתחרר מכל שעבוד נפשי זר, ולהגיע לידי ההכרה השלמה הן בהשגחה הכללית והן בהשגחה הפרטית, אשר זוהי תכליתו ותענוגותיו של האדם עלי תבל ואין כלום בעולם זולתם. וכל מי שמתעמק יותר ביסוד זה של יציאת מצרים ומתעלה בהכרה זו באמונה, הרי הוא מוציא את עצמו יותר מעבודת לחירות עולם, למדרגת הגאולה ופדות הנפש.

השעבוד במצרים היה גם על הגוף וגם על הנפש

והבית הלוי (שמות יג יז) כתב, שהשעבוד במצרים היה בשתי בחינות, שעבוד הגוף בחומר ולבנים, ושעבוד הנפש שהחטאיות וקלקלו אותם בעבירות, וכמו שאמרו במדרש (ילקוט בשלח רלד) שבעת קריעת ים סוף היה עליהם קטרוג ואמרו 'הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה'.

ובזה ביאר הבית הלוי את ריבוי המכות שהיה במצרים, שאחרי חמשה מכות כבר הסכים פרעה לשלחם, והקב"ה הכביד את ליבו כדי לתת לו עוד מכות, ולכאורה תמוה למה נעשה לו כן אחרי שכבר הסכים לשלחם.

אלא שכיון שהוא קלקל את ישראל והשריש בקרבם את הרע, לכן היה הכרח לעשות ריבוי מכות ומופתים, שעל ידי שיראו ישראל את משפטם ועונשם של מצרים, יכנס בלבבותם ריאת ה' ויעקר מליבם כל קשר לעבודה זרה. ע"כ דברי הבית הלוי.

ונמצא שיציאת מצרים לא היתה רק גאולת הגוף, אלא גם גאולת הנפש ממאסרה, ונעשו המופתים כדי להוסיף ריאת ה' בלבבות ישראל, ולחזק אמונתם.

15 **The Birth of Man**

R. Prosky - Night of Watching

The spiritual birth of Klal Yisrael was on Pesach, the *leil haseder*. Rav Shimshon Pincus explains that this is why Seder night is such an exciting time. The busy atmosphere and gathering of people around us resembles the atmosphere in a home when a new baby is born. Also, just as a midwife has many means at her disposal to assist the woman to give birth, we too have a set of tools and techniques, laid out for us in the Haggadah, to help in the birth of our identity as Hashem's nation.

We have matzos, *maror*, four cups of wine, and *karpas*, because this is what is needed for our spiritual birth. The Seder night is called the *leil shimurim* — night of watching. Hashem watched and waited for this night, when He would finally witness the birth of the nation that had been taking form and growing since the beginning of creation.

→ Each year on this night, we are reborn; we renew ourselves and reenergize our spiritual growth. Tonight, we recreate man; that is our purpose.

16 **Three Mitzvos, Three Ideas**

The Gemara states that there are three partners in the creation of a person: the father, the mother, and Hashem. It further explains

that the father gives the *lavan* — the white elements, the mother provides the child the *adom* — the red elements, and Hashem provides the *neshamah*. After 120 years, Hashem reclaims his portion, leaving the body behind. Through this explanation, we come to understand that there are three main components of a person: the bones, the blood, and the *neshamah*.

Therefore, on Pesach night, there are three major mitzvos that correspond to this:

→ **Matzah**: Matzah is made from white flour, which reflects the father's portion in the child.

Four cups of wine: Wine is similar to the blood, which reflects the mother's portion.

Sippur Yetzias Mitzrayim: *Maggid* is the spiritual part, which reflects the *neshamah* from Hashem.

Bones form a person's structure. Without them, man would be nothing. The **matzah** is called bread of *emunah* — *nehama hemnusa*. A person who is missing *emunah* has no structure to his life; he is missing his spiritual bones. When we eat matzah, we inject a massive shot of *emunah* into our personalities. This is what builds and strengthens the structure of a Jew. Without *emunah* man would be nothing.

Blood gives a person life. It's an expression of vitality and enthusiasm, which are a measure of our quality of life. That is why we drink the four cups of wine. We are expressing our excitement, our impassioned love of Hashem and life. We must be alive tonight with *shirah*. The mitzvos shouldn't be dry or boring. We open ourselves up to feel the amazement of living with Hashem. The human being that we are creating tonight should be full of life and vigor.

Maggid — We might have a basic level of *emunah* and we might feel excitement about the Seder, but as we say in the Haggadah, Even if we are all *tzaddikim* and we are all learned in Torah, it is a *itzvah* to tell about *yetzias Mitzrayim*,” to get a better and deeper understanding of Hashem. This is Hashem’s part in the man we are creating tonight. This is the *neshamah*, and now we have created complete human being.

Just as the mother, father, and Hashem combine to form a human being, these three elements of the Seder combine to build

us spiritually. The *matzah* is the basic *emunah*, through which we connect to Hashem. The *wine* brings excitement to that connection, and *sippur yetzias Mitzrayim* helps us to reach a depth of understanding about what this connection means.

Although the *matzah* is a vital part of the picture, it’s only the focal point of one part of the Seder. Wine, on the other hand, takes center stage four times. One reason for this is that *matzah* is a *mitzvah d’Oraysa*; we are commanded to have *emunah* and believe in Hashem. Hashem tells us to construct the framework of our spiritual lives and we do it. The commandment is fulfilled.

Drinking four cups of wine, however, is a *mitzvah d’rabbanan*. The enthusiasm it represents isn’t something we can be commanded to feel. It has to come from within us. Therefore, we drink wine throughout the Seder; at the beginning, in the middle, and at its conclusion. This teaches us the need to keep our excitement with regard to our relationship with Hashem flowing throughout the night, and throughout our lives.

זכר עשה לנפלאותיו

אלא שהלקח שנלמד בשעתו על ידי דור יוצאי מצרים, חייב להיות חדור ומושרש בתוכנו בכל דור ודור. זו הסיבה שמוצאים אנו בתורה מצוות כה רבות שהן זכר ליציאת מצרים. וכדברי הרמב"ן (שם):

ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון... והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלקים. * לא זו בלבד שמוטלת עלינו חובה לקיים מצוות שמשמעותן זכר ליציאת מצרים, אלא ששומא עלינו לבאר ולהרחיב את היריעה בתיאור כל המאורעות שאירעו באותה שעה. במיוחד נבונים הדברים בליל הפסח שאז "כל המרבה לספר ביציאת מצרים, הרי זה משובח", באשר ריבוי הדברים בנושא זה מחוק ומבסס את יסודות האמונה (עיין ב"חינוך" מצוה כא).

ולא עוד אלא שאין להסתפק בסיפור בלבד ויש לו לאדם לעשות פעולות שיחידיו להכרתו את זכר כל אותם מעשים. "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". מצות היום של הפסח דורשת מהיהודי התבוונות עד שיחוש כאילו יציאת מצרים לא היתה מאורע שקרה אי פעם בעבר הרחוק, אלא חוויה מוחשית שזה עתה הוא חי וחווה אותה. מתוך כך נובעים הדינים הנוהגים בליל הסדר כמו: שתית ארבע הכוסות, מצות החסבה וכו'. כל אלו נועדו להדגיש ולהפעיל את התחושה שאף אנו הננו מיוצאי מצרים.

כיון שמטרת אותן מצוות חיוק האמונה, שהיא יסוד היהדות, אין כל תימה, שכל כך הרבה מצוות ניתנו לצורך כך. המטען הרוחני שעלינו לשאוב ממעשים אלו כל כך חשוב, עד שכל טירחה עבורו כדאית. אסירי תודה אנו לקב"ה על שהנחילנו מצוות אלו, באשר על ידן קונים אנו בקנין אמיץ את האמונה, הוא שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קיא, ד): "זכר עשה לנפלאותינו, חנוך ורחום ה'". מצוות אלו קיבלנו ממירת רחמיו של הקב"ה, והן סוד קיומנו ויסוד אושרנו.

דברי עניני ליל הסדר בדרך העבודה חיוק עניני ליל הסדר בדרך העבודה

עניני ליל הסדר בדרך העבודה

ארבע כוסות

ד' הכוסות, מכוונים כנגד ד' אמהות על ידי הד' כוסות שאנו זוכים לשותות בלילה הקדוש הזה, אנו זוכים שהש"י מעורר את זכות האמהות, וכתוב בשפת אמת, שלכן "מקפץ" על הגבעות יותר מההרים, כי אפילו כשיש בחינה של תמה זכות אבות, אבל זכות אמהות לא תמה, על כן זכות אמהות היא יותר גבוהה מזכות האבות, ולכן אמר הכתוב "מקפץ" על הגבעות. על ידי כל כוס מהארבעה כוסות, הש"י משפיע בנו אהבה עצומה, רחמים עצומים, ועל ידי כל כוס זוכים לנכנס יין יצא סוד, ומתגלה סוד האהבה העצומה של כל אחד מישראל אל אבינו שבשמים, ושל אבינו שבשמים אל כל אחד מישראל.

קריאי מועד

זכרתי לך חסד נעורייך

היות חג הפסח מועד להשרשת האמונה נובע עוד מזמן יציאת מצרים ומן ההתרחשויות שקדמו לאותה יציאה.

הן זו היתה מטרת הניסים והנפלאות שעשה הקב"ה בעת יציאת מצרים, וכדברי הרמב"ן (שם):

מעט היות עבודה זרה בעולם מימי אנוש, החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, פחשו בה' ויאמרו לא הוא. ומהם מכחישים ביריעתו הפרטית ואמרו: "איכה ידע אל ויש דעה בעליון", ומהם שיוודו ביריעה ומכחישים בהשגחה, ויעשו אדם כדג הים, שלא ישגיח הא"ל בהם, ואין עמם עונש או שכר, ואמרו: "עוב ה' את הארץ". וכאשר ירצה האלקים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשינוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל ביטול הדעות האלה כולם... ולכן יאמר הכתוב במופתים: "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ" — להורות על ההשגחה, כי לא עוב אותה למקרים כרעתם, ואמר: "למען תדע כי לה' הארץ" — להורות על החידוש, כי הם שלו שבראם מאין, ואמר: "בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ" — להורות על היכולת שהוא שליט בכל, אין מעבב בידו.

ישראל שבאותו דור אכן למדו היטב את הלקח המאלף. ממצב ירוד של כמעט טביעה במ"ט שערי טומאה הם התעלו לדרגות רמות באמונה. עם הופעתו של משה רבינו כשבפיו בשורת הגאולה מיד: "ויאמן העם". אפילו משה רבינו, רעיא מהימנא, לקה על שהשמיע בדבריו שמץ לעז על העם באומרו: "יהן לא יאמינו לי", באשר לאמיתו של דבר ישראל מאמינים הם בני מאמינים, ואך שמעו את קולו של הבורא מיד האמינו בדבריו (עיין רש"י שמות ד, ו).

אמונתם של ישראל הגיעה לדרגה גבוהה עוד יותר בעת עצם היציאה ממצרים, כאשר יצאו למדבר ואפילו צידה לא עשו להם.

קשה לתאר לעצמנו פסגות כאלו באמונה. עם שלם: אנשים, נשים וטף יוצאים לדרך לקול קריאתו של משה, ואיש אינו מהסס ואינו מעלה את השאלה מה נאכל למחר ומידיכן נתפרנס במדבר הגדול והנורא, ומה יהיה על העוללים אם ישאלו לחם ופורס לא יהיה להם. כולם באמונה תמימה נמשכו אחרי משה, הציר הנאמן לשולחו, והלכו אחריו באשר ילך.

לדורות עולם זוכר להם הקב"ה נאמנות זו. גם בזמנים קשים כאשר ישראל ירדו לשפל המדרגה וירמיה הנביא נשתלח להוכיחם קשות על כך, הוא לא

יכול היה להתעלם מזכרון שבחם. בתוך דברי תוכחתו הוא מוסר בשם ה', כי למרות הכל, חסד הנעורים של העם אינו ניתן להימחות.

קמב טיב ראש השנה לאמונה המועדים

בנין וכו'

מסיים הוא וכותב הטעם שהאריך בענין: כי יקר בעיני ללמד עיקר מעיקרי הדת והאמונה יותר מכל אשר אלמדהו. וכמובן, שגם מה שזוכים אנו להבין מדברי הרמב"ם, אינו אלא כטיפה מן היס.

ועל האדם לעשות בימים אלו חשבון הנפש, מה מצבו באמונה: * עד כמה הוא זוכר את ה' בחיי היום יום? כמה פעולות הוא תולה בכוחות עצמו, או בכוחם של אנשים קרוצי חומר כמוהו? עד כמה בוערת בו האמונה והרצון להתקרב אל השי"ת? ועד כמה הוא מקיים את המצוה התמידית של 'ואהבת את ה' אלקיך'?

וכיצד עלינו לאהוב את ה': 'בכל לבבך' - בלי אהבות אחרות, 'ובכל נפשך' - במסירות נפש ממש, 'ובכל מאדך' - בכל כספנו ורכושנו. האם האדם חושב ומתבונן מה הוא אומר כאן? או (האם כאב לו פעם על שהוא רחוק מקיום מצוה זו כרחוק מזרח ממערב? והרי זו מצוה עשה מדאורייתא שכל יהודי מחוייב בה!)

ומצד שני, הקב"ה אוהב אותנו בלי מצרים, וכך אנו מקדימים לקריאת שמע את האהבה הגדולה של הקב"ה לכלל ישראל ואנו מדגישים: 'אהבת עולם אהבתנו', 'הבותר בעמו ישראל באהבה',

וגם בתפילת ערבית אנו אומרים 'אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת', 'אוהב עמו ישראל'. וכן מצאנו מקרא מפורש שבו הקב"ה מראה לנו אהבתו (מלאכי א, ב): אהבתי אתכם אמר ה', וכמו שאומרים בתפילה: 'אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו, ועוד לשונות המבטאים את האהבה העצומה שהקב"ה אוהב אותנו. וכן איתא בזוהר הק' (ח"ב ה, ב), דאילו היו בני אדם יודעים עד כמה גדולה אהבת ה' לישראל, היו שואגים ככפירים לרדוף אחריו.

אהבה גשמית ואהבת ה'

יידוע בשם הבעש"ט (צוואת הריב"ש, אות קא), שכל עולם האהבה * שייך בעצם לענין אהבת הבורא לישראל, ואהבת כנסת ישראל לבוראה, כפי שמתגלה בשיר השירים. והקב"ה נתן לנו גם אהבה גשמית כדי שיהיה לנו מושג מה היא אהבה, ועל ידי זה נדע כיצד לקיים את מצוה אהבת ה'. ומה קורה בפועל? כל האהבה האחרת מנוצלת עד תום, ואהבת ה' - מה תהא עליה?!

התבוננות בחסדי הבורא

בעצם, כשנתבונן נראה, שבדרך כלל האדם אוהב את הזולת המטיב עמו, ואינו צריך הסברים איך ומדוע, אלא הוא מרגיש בטבעו שעליו לאהוב את האדם שנותן ותורם עבורו. מדוע, אם כן, כל כך מסובך עבורנו לחשוב על אהבת ה'?

כנראה, שלא חיים מספיק עם התחושה שהקב"ה הוא שמטיב עמנו. אנו רגילים לתלות את הסיבה בשליחים של הקב"ה, כלומר להודות לאנשים שאנו חושבים שהם מטיבים, תוך שאנו שוכחים שהם רק שליחים של הקב"ה להטיב עמנו.

ינסה אדם לתאר לעצמו שהוא נמצא בארץ נכר, ואין לו לאן לפנות כדי לחפש אוכל להחיות נפשו. והנה מגיע יהודי ומזמין אותו לביתו ומעניק לו אכילה ושתייה על הצד היותר טוב. עליו להתבונן קודם כל, מי שלח את האיש הטוב הזה, ברגע שכל כך נצרך לו? הרי הקב"ה חישב את הרגע לתת בידי האיש רחמים וחמלה עליו, בדיוק בזמן שגשג אותו, ועל ידי כך יסופק כל מחסורו במקום זה.

ורק אחרי שהודה לה', יכול הוא להודות גם לשליחו של הקב"ה הלא הוא זה המארח. אבל מה קורה בפועל? שלמארח אנו זוכרים להודות מכל הלב, ואת הקב"ה ששלח אותו, שכחנו לגמרי (ע"י ביטול ושוש העבודה ברכת המזון). וזה דומה לאדם שקיבל מעטפה בדואר עם המחאה בסכום מכובד, ומרוב שמחתו הוא רץ אחרי הדוור שהביא את המעטפה ומרעיף על ראשו רוב תודות. לאחר מכן הוא חוזר לביתו ומשתמש בכסף לצרכיו, תוך שהוא שוכח לגמרי להודות לאיש ששלח לו באמת את התשורה הזאת.

כך אנו נראים בחיי היום יום, מבטנו מצומצם מאד לראיה גשמית, וההרגשה להכרת הטוב מצטמצמת למובן הגשמי בלבד, עד ששוכחים שיש מי ששולח את כל האנשים הטובים האלו!

לכן על האדם להתבונן בפרטי חייו יום יום, ולהתחיל לראות את * חסדי ה' עמו בכל רגע, ומיד בבוקר בברכות השחר יתבונן מה הוא אומר בברכותיו, לדוגמא: בברכת 'פוקח עורים', אין הודאתו על כך שאולי התרחש נס בקצה העולם, והיום התרפא עיוור אלמוני והתחיל לראות, אלא הוא מודה על העובדה שהוא בעצמו קם היום בבוקר ופקח את עיניו, והנה הוא רואה בעיניו היטב.

כמה טובות עושה הקב"ה עמנו בכל יום ויום, בכל רגע ורגע, וכמו שאומרים בתפלת 'שמונה עשרה' ג' פעמים ביום: ועל נס"ך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת וכו'. ואנו פשוט ממשיכים הלאה כאילו מגיע לנו הכל, ו'נוכחים' בהשי"ת רק כשנרמזה לנו שחסר משהו.

כי את ההצלחות המלוכשות בטבע אנו מייחסים לעצמנו וכוחנו, ואת הניסים הנגלים היצר משכיח מאתנו, כך שמליכנו נמחקת לגמרי הרגשת הכרת הטוב לקב"ה.

והאדם חייב לעבוד על עצמו להתגבר על יצר זה, ולעשות לעצמו תזכורות וציונים שיזכירו לו ללא הרף מי הוא זה שמטיב עמו בכל עת, כי עם השכחה הזאת חייבים להלחם, ואנו צריכים לשנן למוחנו וללבנו שוב ושוב את הטובות שה' עושה עמנו, וכן מצינו במשה רבינו שקרא לשני בניו גרשום ואליעזר, כדי להזכיר לעצמו את הניסים שעשה עמו הקב"ה - כי גר הייתי בארץ נכריה (שמות ב, כב), כי אלקי אברהם בעזרי (שם יח, ד).

The detail that clued Yosef in to what would occur was not in the actual visions of the dreams, but in how Pharaoh's servants spoke. The *Sar HaMashkim* said: וְכֹס פְּרֵעָה בְּיָדִי וְאָקַח אֶת הָעֲנָבִים וְאֶשְׁחַט And Pharaoh's cup was in my hand and I took the grapes, pressed them into Pharaoh's cup, and I placed the cup on Pharaoh's palm (Bereishis 40:11). The *Sar HaOfim* said: וּבַסֵּל הָעֲלִיוֹן מִכָּל מֵאֲכָל פְּרֵעָה מַעֲשֵׂה אִפְּהָ וְהָעוֹף אָכַל אֹתָם מִן הַסֵּל And in the uppermost basket were all kinds of Pharaoh's food — baker's handiwork — and the birds were eating them from the basket above my head (ibid. v. 17).

The difference between them is that the *Sar HaMashkim* spoke with passion. His dream for himself was that he should once again be able to squeeze wine for Pharaoh and serve his king. The *Sar HaOfim* had a flat, passive dream, in which there was bread in

baskets and a bird came and ate from it. He wasn't doing anything; he was a passive observer as everything happened around him.

When Yosef heard that the *Sar HaMashkim* has such passion for his work — it wasn't just a job, it was his entire life — he realized that this was a person who would be restored to his position. The *Sar HaOfim*, who had no excitement for his job, didn't deserve to be reinstated.

In a certain sense, we all have to become like the *Sar HaMashkim.*

We are all servants of Hashem. In the past, our *avodah* took on a very different form, when we had a *Beis HaMikdash* where we could actively show our devotion to Hashem in a much more proactive way. We have now been wandering for two millennia without a *Beis HaMikdash*, without the ability to bring offerings to Him, and, most pertinent to this night, without the ability to bring a *korban Pesach*.

If we want Hashem to end this bitter *galus*, we have to demonstrate to Him, as the *Sar HaMashkim* did, that we sincerely want to be reinstated. We have to express our passion, our devotion, and the feeling of supreme emptiness we feel as long as we don't have a *Beis HaMikdash*.

This is the message of the Yerushalmi. You want to be able to serve Hashem again in Yerushalayim, with a *Beis HaMikdash*? You want to see the fulfillment of what we will *daven* for tonight: כָּן ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, נִגְיַעְנוּ לְמוֹעֲדִים וְלְרִגְלִים אַחֲרַיִם הַבָּאִים לְקִרְיַתְנוּ לְשֵׁלוֹם וְשָׂמַיִם בְּבִנְיָן עִירָךְ וְשָׂשִׁים בְּעִבּוּדְךָ, וְנֹאכַל שֵׁם מִן הַזִּבְחִים וּמִן הַתְּפִסִּים So, HASHEM, our God and God of our fathers, bring us also to future holidays and festivals in peace, gladdened in the rebuilding of Your city and joyful at Your service. There we shall eat of the offerings and Passover sacrifices? If we show that we're yearning for it, that we truly feel lacking in our lives without a *Beis HaMikdash*, then we'll get there. But if we're just going through the motions, then why should Hashem bring us back?

33

נימת דברים שונה לחלוטין התבטאה בדברי שר האופים: "אף אני בחלומי והנה שלושה סלי חרי על ראשי ובסל העליון מכל מאכל פרעה מעשה אופה, והעוף אוכל אותם מן הסל מעל ראשי". עלה מכאן שעיינו אינן נשואות לשרת את המלך, כי אם למאכלים, למעשה האופה, עד שלא שם את ליבו כלל לשמור עליהם מפני העוף המנקר בהם בפיו... לא די שכמיהתו לא היתה לשרת את המלך, אלא רק למישרה ולמאכלים, אלא שעל הזלזול בעבודתו היה ראוי לעונש, כדן מורד במלכות וכמזלזל בכבודו!

בורר, אם כן, למה לשר המשקים פתר יוסף שישב למקומו הראשון: מן הדין

היה שמי שכה משתוקק לשרת את המלך - יזכה בכך. מאידך, מובן למה פתר לשר האופים שיקבל את עונשו. כך נאה וכך יאה!

עתה נבין באופן נפלא את הקשר של כל זה לארבע הכוסות של ליל הסדר, שכן גם אנו בלילה גדול זה מודים להקב"ה על שהוציא את אבותינו ממצרים ומתחננים ומבקשים שיוציאו גם מן הגלות ומבור השבי שבו אנו נמצאים כיום. עלינו לצפות ולייחל לגאולה העתידה - רק בכדי שנוכל להיות עבדי ה', שומרי מצוותיו ותורתו, ליהנות מזיו השכינה על ידי הדבקות בדרכיו ובתורתו - ולא למען התועלת החומרית והגופנית שבגאולה.

לחפש חסד ה' בכל דבר

לכן עלינו לסגל את מחשבתנו לראות ולהבחין ביד ה' המסתתרת מאחורי כל דבר גשמי, כדברי הרמב"ן הנודעים (בסו"פ בא): שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, עכ"ל.

תפקידנו הוא לגלות את הקב"ה בכל דבר. כל הגשמיות אינה אלא מעטה וקליפה, ועלינו לגלות את האלקות שמאחוריה. כל כח וכל סדר בטבע הוא שליח מאת הקב"ה, ועלינו להתרגל לגלות את ההשגחה הפרטית על כל צעד ושעל, ולזכור שבכל רגע של אמונה וגילוי אלקותו יתברך אנו מקיימים מצוה.

אמנם היא מדרגה ראשונית באהבת ה', והמדרגה הבאה היא אהבת ה' שאינה תלויה בדבר, ונובעת אך ורק מתוך הכרה בגודל רוממותו. כלומר, גם אם אדם נמצא בצער ובמצוק, עדיין מוטלת עליו החובה הבסיסית לקיים את מצות 'ואהבת את ה' אלקיך', למרות שכעת אינו מרגיש שהוא מקבל מתנות, אלא יאהב את בוראו גם בלי לראות לכך סיבה גשמית, רק מתוך הכרה פנימית בגודל רוממותו יתברך. דרגה זו היא השלמות שאליה צריך כל אדם לשאוף להגיע כמבואר בספרים הק' (ראה פלא יועץ, ע' אהבה להקב"ה).

29

חג האמונה

והיות וחג הפסח הוא חג האמונה, שהרי בקיום מצות ליל פסח אנו מתחזקים באמונה ומנחילים אותה לדורות הבאים, לכן נצטוונו להרבות בסיפור יציאת מצרים, מה שלא מצינו בשום מצוה אחרת, וכמו שאמרו צדיקים שפסח הוא ראש השנה לאמונה אשר ממנו מושפעת האמונה בלב היהודי לכל השנה, ומבהירות האמונה של הלילה הזה זוכים לחיות חיי אמונה כל השנה.

מסיבה זו גם מרבים לספר ביציאת מצרים, כדי שעל ידי הדיבור יורש הדבר בלב, וכמו שאומרים בשם הרה"ק מלעכוויץ זצ"ל (תורת אבות, קמט) על הפסוק (תהלים קטז, י): האמנתי כי אדבר, שעל ידי שמדברים וחוזרים בפה מעניני האמונה הרי זה נשרש בלב. ואם דבר זה נאמר על כל השנה, קל וחומר על לילה זה שבו ישנה שמחה גדולה בפמליא של מעלה כשכל ישראל מספרים מיציאת מצרים.

32

אלא - יבוארו הדברים על פי דברי הגמרא (שם): "אין מראים לו לאדם אלא מהרהורי ליבו", והתבאר שם שגם מה שהראו מלמעלה בחלום לשרי האופים והמשקים, היה לכל אחד מהרהורי ליבו.

ומשום כך, כאשר שמע יוסף את שר המשקים מספר על חלמו: "והנה גפן לפני... וכוס פרעה בידי ואקח את הענבים ואשחט אותם אל כוס פרעה ואתן את הכוס על כף פרעה" - הבחין יוסף כיצד תשוקתו וגעגועיו היו שיהיה מקורב לאדונו בכתחילה, ששוב יוכל לתת כוס פרעה בידו, עד שמרוב חביבות ותשוקה לשרתו - כפל ושיילש: "וכוס פרעה בידי", "ואשחט אותם אל כוס פרעה", "ואתן את הכוס על ידי פרעה", כאילו כדי להמחיש עד כמה הוא משתוקק לתת שוב את הכוס ביד פרעה ולשרתו.

ועל כן ארבע כוסות של גאולה הם כנגד ארבע הכוסות של שר המשקים, אותו עבד שגם בשבתו במעמקי בית האסורים, כל שאיפותיו להיחלץ מכלאו היו רק כדי להיות שוב מקורב לאדונו ולשרתו - ורק בזכות השתוקקות זאת יצא מאפילה לאורת!

"חיבת הקודש" - חלק הדרוש

לעבדים ודגן ותירוש סמכתיו ולכה אפוא מה אעשה בני" (בראשית כו לו-לז). ורואים כאן שוב קשר בין עבדות ליין - שיחד עם הברכה שכל אחיו יהיו ליעקב לעבדים, בירכו גם בתירוש - דהיינו יין.

יין אצל יוסף ושר המשקים ובגאולת ישראל ממצרים

ובעת לחזור לענין החלום של שר המשקים, שהיה כולו סביב יין, והוזכר לעיל דברי הירושלמי, שרבי יהושע בן לוי למד מכאן את טעם המצוה בשתיית ארבע כוסות יין. והקשינו לעיל מה הקשר בין מאורע זה לגלות ולגאולת מצרים, עד שממנו לומדים את הארבע כוסות. ובפשטות אפשר לבאר, שעל ידי פתרון החלום של שר המשקים זכה יוסף לגאולת נפשו, שהרי על ידי זה הוא יצא לבסוף מבית האסורים. ועוד, שעל ידי זה עלה יוסף לגדולה, וזו היתה תחילת השתלשלות גלות מצרים [ובהמשך יתבאר הענין יותר].

ומוצאים אנו בעוד מאורעות הקשורים ליוסף הצדיק שמופיע בהם יין. שהנה אחרי שהשכטים הגיעו אליו עם בנימין כתוב "וישתו וישכרו עמו" (שם מג לו). ואמרו חז"ל "כל כ"ב שנה שלא ראה אותו לא טעם טעם יין, אף הן לא

טעמו טעם יין עד שראו אותו, הדא הוא דכתיב וישתו וישכרו עמו - עמו שתו, חוץ ממנו לא שתו" (ב"ר צב ה) [וכן יש לראות את ענין היין בכל מעשה הגביע שהטמין באמתחת בנימין].

עוד מצינו, שיוסף שלח ליעקב ממצרים "עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים" (בראשית מה כב) ואמרו חז"ל "מאי מטוב מצרים, אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר שלח לו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו" (מגילה טז:). וחוץ מזה שרואים כאן שוב קשר בין יין ליוסף הצדיק, מבורר פה גם קשר בין היין לגלות מצרים, שהרי היה זה לקראת ירידת יעקב אבינו וכל השבעים נפש למצרים.

ובכ"ז זה אנו למדים שיש ליוסף הצדיק קשר מיוחד ליין, וכן שיש ליין קשר לגלות וגאולה, דכנ"ל יוסף הוא ההתחלה של גלות מצרים.

ויש להוסיף בזה דבר פלא, שלא רק כל הירידה לגלות מצרים טובבת אודות

סוד היין, אלא גם ביציאת בני ישראל ממצרים הם נמשלו ליין, שכך נאמר בספר תהלים (פ ט) "גפן ממצרים תסיע", וחז"ל רמזו פסוק זה בחלומו של שר המשקים וענין ארבע כוסות, וז"ל (ב"ר פח ה, הובא ברבינו בחיי בראשית מ ט): "והנה גפן לפני -

בני בכורי ישראל

38

בתורה במכת בכורות "ומת כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה היושב על כסאו עד בכור השפחה אשר אחר הריחים" (שמות יא ה, ועיי"ש בפי רש"י). וכן אמרו חז"ל (בתי מדרשות ח"ב) "מעולם לא יצא ממצרים עבד

ולא שפחה בן חורין אלא הגר בלבד, שנאמר (בראשית יב ט) ויצו עליו פרעה".

ובברית בין הכתרים אמר השי"ת לאברהם אבינו "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדם ועינו אתם ארבע מאות שנה" (בראשית טו יא).

מבואר שחוק מגזירת הגלות "בארץ לא להם" היה גזירה נפרדת של "ועבדם", ועל כן היה הגלות והשעבוד דוקא במצרים - 'בית עבדים' ורקמן יתבאר בס"ד שייכות קושי השעבוד שעל ידו נולדה והתגלתה נשמת ישראל דוקא ליין. 39

ומכאן נעבור לעוד מאורע בחומש בראשית הקשור לליל פסח. והוא במעמד קבלת יעקב אבינו את הברכות שהם הברכות הכי גדולות בבריאה. והוא בבחינת "זה לעומת זה", שהרי אצל נח מוזכר היין לקללה, וכאן מוזכר היין בשלימות הברכה. ומעמד זה היה בליל פסח כמובא בחז"ל שזה הטעם שרבקה בקשה מיעקב שיביא שני גדיי עיזים, אחד לפסח ואחד לחגיגה.

וגם במאורע זה מצינו שהיה שם יין, כמו שכתוב "ויגש לו ויאכל ויבא לו יין וישת" (שם כו כה). ויש לציין שיצחק אבינו לא ביקש שיביאו לו יין, כמפורש בתורה שיצחק אבינו אמר לעשיו "שא נא אליך תליך וקשתך וצא השדה וצודה לי ציד, ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי" (שם ג-ד). ואילו יעקב אבינו הוסיף מעצמו והביא יין. ובתרגום יונתן כתב שהמלאך מיכאל הביא לו את היין מגן עדן. ומבואר מזה עד כמה היה היין שייך לענין קבלת הברכות, עד שהוצרך המלאך מיכאל להביא לו יין מגן עדן, וצ"ב.

וכמו כן בבהמשך הפרשה, כשיצחק מספר לעשיו איזה ברכות הוא נתן ליעקב, הוא אמר לו "ויען יצחק ויאמר לעשיו הן גביר שמתיו לך ואת כל אחיו נתתי לו

ק"ב ר' ק"ג

והנה כאשר נתבונן בתורה הקדושה נראה שבכל המאורעות ששייכים וקשורים לגאולת עם ישראל ממצרים - מוזכר יין, ומשמעות הדברים שיש קשר בין הגלות

והגאולה ליין דיקא, והדברים אומרים דרשני, מה ענין הגולה והגאולה והיין.

ובס"ד נביא בסמוך את כל המאורעות שבחורה בהם מוזכר יין, ואחר כך ניכנס לעסוק בהבנת ענין היין בכלל, ויתבאר שמצינו ביין דבר חידוש שלא מצאנו בכל שאר המאכלים המשקים, ומתוך כך יובן היטב השייכות הפנימית בין היין לגלות וגאולת ישראל.

יין ועבדות בקללת נח את חם ובברכת יצחק אבינו בליל הסדר

נפתח בפעם הראשונה שמוזכר בתורה יין. שהרי כידוע מהספח"ק, שכל דבר בבריאה שורשו בפעם הראשונה שהוא נזכר בתורה הק' (בני יששכר אי"ר ג א, תמו

ב ה). והוא בפרשת נח: "ויחל נח איש האדמה ויטע כרם. וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך אהלה וגו'. וייקץ נח מינו וידע את אשר עשה לו בנו הקטן" (בראשית ט כ-כז).

ובפרשה זו גם מוזכר לראשונה בבריאה המושג 'עבד' - שנח קילל את חם ויאמר ארוך כנען עבד עבדים יהיה לאחיו. ויאמר ברוך ה' אלקי שם ויהי כנען עבד למו". עד מעשה זה היו בבריאה ד' דרגות - 'דומם צומח חי מדבר'. ואחרי שחם עשה מה שעשה וקללו נח שיהיה 'עבד', אז התחיל המושג 'עבדות' - שאדם משתעבד תחת אדם אחר ונהיה עבדו. וכל זה אירע אחרי שנח נפל בינו, כדברי חז"ל על הפסוק 'ויחל נח' - 'נתחלל ונעשה חולין' (ב"ר לו א).

ומאורע זה קשור לגלות וגאולת מצרים, שהרי 'מצרים' היה בנו של חם (בראשית י ט), וכיון שנתקלל חם שיהיה 'עבד', עברה הקללה גם למצרים בנו, ולכן ארץ מצרים נקראת 'בית עבדים' (שמות יג א), שכן לא רק בני ישראל נשתעבדו שם, אלא מצרים נקראת בעצם 'בית עבדים', והיו שם עבדים מעוד מקומות וארצות, כמו שכתוב

היין משתנה למעלות דוקא על ידי הדריכה בנת

42 הנה רואים בסדר הכנת היין דבר חידוש מה שלא רואים בשאר מאכלים ומשקים. סדר הכנת היין הוא, שלוקחים ענבים הראויים לאכילה ומפסידים אותם. דורכים עליהם בנת וסוחטים אותם. ובהסתכלות חיצונית נראה שהם נפסדים, ובפרט אחרי שהם מתחילים להתייבש, שהיין הולך ותוסס ואינו ראוי לשתייה כלל וכלל, ואחר כך פוחת והולך עד שאינו ראוי לכלום, ואדם שאינו יודע את סדר הכנת היין יוכל לטעות ולהשליך את היין ככלי אין חפץ בו, אך אם יתאזר במדת הסבלנות יראה כיצד אדרבה ואדרבה, הענבים משתנים לטיבותא ומתעלים להיות "יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו".

43 אמנם יש דברים נוספים שמשתנים למעלותא, כגון חטים - שעל

ידי שטוחנים אותם נעשים קמח, ואם מוסיפים להם מים ואופים אותם הם משתנים למעלותא כדברי חז"ל (ברכות לו:), אך ביין יש מן החידוש, שעל ידי שהענבים נפסדים וכבר אינם ראויים למאכל - בזה גופא הם משתנים למעלותא ונהיה מהם יין, בלא תוספת כלל, אלא בעצם הדבר שנטחנו ונפסדו, אחרי ששוהים ותוססים זמן מה משתנית מהותם ונהפכת לייז³.

44 נמצא, שאריכות הגלות במצרים, כל הגזירות שגזר פרעה, וכל השעבוד והעבודה הקשה, הכל היה חלק מיצירת האומה הישראלית, והכל בסוד צירוף נשמת ישראל בכור הברזל. וממילא מתבאר שהשייכות של גלות וגאולת מצרים לייז דיקא, שכן ביין מתגלה כח זה - שהירידה מתהפכת לעליה, והגולה ליגאולה.

45 ובכך מקיימים את מאמר חז"ל "מתחיל בגנות ומסיים בשבח" (פסחים טז:).

דהיינו שמגלים שכל הגנות והקושי שהיה בהתחלה, הכל הוא חלק מה'שבח', ונתהפך הירידה לעליה, הגולה ליגאולה.

45a הבאה שנוכר יין בתורה היא בברכת יעקב אבינו את יהודה - "אוסרי לגפן עירה ולשורקה בני אתונו כיבס ביין לבושו ודם ענבים סותה" (בראשית מט יא). ואמרו חז"ל (ב"ר צח ט) שפסוקים אלו מרמזים על מלך המשיח. ואחר הדברים הנ"ל אתי שפיר, שכל גאולתם של ישראל קשורה עם סוד היין, ועל כן מוכן שחלק מהברכה העוסקת בביאת המשיח היא שיהיה אז שפע של יין, היינו שאז תיבנה הדעת, ויבינו את ההשגה הזו שנלמדת מהיין - שכל מה שעבר

45b עליהם באורך שנות הגלות היה רק לטובה ולברכה.

46 יוסף הצדיק הופך את הגולה ל'גאולה' יוסף הצדיק, אשר נמכר על ידי השבטים למצרים - בית עבדים, וגם שם נדרף והושלך לבית האסורים, בחינת עבדות בתוך עבדות. אבל דוקא על ידי זה עלה לגדולה ונהיה המשנה למלך, ממש כדמיון היין, שסוחטים אותו ודורכים אותו, ודוקא על ידי זה הוא מתעלה ועולה על שולחן מלכים.

47 ועל כן כל גדולת וגאולת יוסף הצדיק היו על ידי פתרון החלום של שר המשקים לטובה, שכן זה גופא כוחו של יוסף הצדיק - לפתור ולתרגם את הירידה לעליה, להאיר ולגלות שבאמת כל הגולה איננה כי אם 'גאולה' על ידי שמאיר בתוכה את הא' - אלופו של עולם, ולכן התגלגלה כל נס הצלתו ופרשת גדולתו על ידי שר המשקים שראה בחלומו שהוא

48 מצרים" - את ה'טוב' שגנוז בתוך הגזירה, שעל ידי זה יזכו בני ישראל להיות לעם ה' בצאתם ממצרים מבוררים וזכים⁵.

49 חייב אדם לראות את עצמו כאיזו הוא יצא ממצרים

ועל כן בליל הסדר, כאשר חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים (פסחים טז:), קבעו חז"ל זכר לגאולתם של ישראל דוקא על היין, כדי שנוכרו בשעת הגולה את הגולה, לידע ולהודיע שאין מברכים בגאולה ברכת "ברוך שפטרני" מקושי השעבוד וכביכול 'הופכים דף' לקראת הגאולה, אלא ממתיקים את כל הגלות, ומגלים איך באמת הכל היה לטובה ולברכה, וכל קושי השעבוד היה חלק מהבירורים של כלל ישראל בכור הברזל, בדרך ללידת נשמת ישראל בלילה זה⁵.

51

49 ובכך זכרים אלו מקבלים אנו כח לעמוד בחשכת הגלות, כאשר אנו יודעים

שאיננו סובלים ומתייגעים לריק, ואף שכעת איננו מבינים כלל מדוע עובר על כל אחד מה שעובר עליו, אך "משיח יגיד לישראל כל מה שעבר על ישראל בכל יום ויום, על כל אחד ואחד מישראל בפרט" (סיפור מ אחרי מעשה יא). היינו שכאשר נזכה בקרוב לגאולה השלימה בביאת משיח צדקנו, נבין שכל המאורעות שעברו עלינו היה בירורים וזיוכוכים לקראת גילוי "תורתו של משיח", ונראה איך מהכל התגלה כבוד שמים בעולם.

50

רם הודע כי לך היום אף לך הליכה ובוזה נבוא לכאר מה שאומרים בסיום ליל הסדר 'קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה. רם הודע כי לך היום אף לך הלילה'. וביאר הגרי"ז שלעתידי לבוא יתברר שגם החושך הוא 'בריאה' שברא השי"ת ולא רק 'העדר אור', כידוע חקירה זו בדברי הראשונים והאחרונים. וזה מה שמבקשים מהשי"ת: 'רם - הודע, כי לך היום אף לך הלילה'.

ויש להתבונן מה שייכות חקירה זו לליל הסדר, וכן מדוע יש לבקש על נושא זה מהשי"ת בסיום פזמון העוסק בענין גאולתם של ישראל.

ואחר הדברים הנ"ל יוכן היטב, שהנה נחבאר שבגאולה מתגלה היאך כל הגולה היתה באמת הכנה ליגאולה, כשם שביציאת מצרים התברר לבני ישראל שקל מה שסבלו רד"ו שנים היה כדי לבור ולהוליד את נשמת ישראל, ונמצא שהיסורים והקושי הם חלק מהישועה והגאולה, וכמו כן כל הנסים המוזכרים בפיוט זה הם פרטים וחלקים מבנין כלל ישראל וגאולתו⁵.

יצוור ה' ובכח שתיית ארבע כוסות של יין יאיר ויתנוצץ עלינו מהארט יציאת מצרים, ונאמין שכל המצרים העוברים עלינו הם חלק מ'כור הברזל' הפרטי אותו עלינו לעבור בדרך לגאולתנו ופדות נפשנו.

זכרתי לך חסד נעורך וגו'. הנה אז היה התקרבות הראשון, ונתחזקו ישראל באמונה גדולה ללכת אחרי השי"ת במדבר בארץ לא זרועה, וגם היום יש לכל אחד להתחזק באמונה ולהאמין שכל החשכות והיסורים הכל הוא לטובה, ובמדרש 'תן יפה דודי אף נעים' - אף שאת מביא עלי נעים הוא, היינו להאמין שגם ה'אף' הוא נעים והכל לטובת האדם. ועוד איתא במדרש 'אף חכמתי עמדה לי - חכמתי שלמדתי באף עמדה לי', היינו הגם ששלמה המלך ע"ה נתיסר הרבה, ונעשה מן מלך הדיוט, אולם בדעתו הרחבה הבין שהכל הוא לטובתו, וזאת עמדה לו לחזור למלכותו. ואדמו"ר מאלכסנדר ז"ל פירש על הזמר 'לך אף לך', היינו שגם ה'אף' הוא גם כן לך, שגם אחר האף זכרים ישראל בהשי"ת כי מבינים שהכל הוא לטובה.

(שפתי צדיק פסח תרע"א אות טז)